

Hvorfor siger russerne *og*, når danskerne siger *eller*? Dansk logik versus russisk logik

Elena Lorentzen, Københavns Universitet

Abstract: In this paper, I propose a new approach to phrasal coordination in general and disjunction in particular based on Durst-Andersen's cognitive-semiotic theory of linguistic supertypes, according to which Russian is a reality-oriented language with a third-person-oriented speaker and Danish is a hearer-oriented language with a second-person-oriented speaker. I claim that the use of conjunction and disjunction in these languages is determined by their essential properties as two different super-types, viz. by the ground-situational nature of linguistic structures in Russian, the grammar of which functions as a model of situations in reality, and by the ground-propositional nature of linguistic structures in Danish, the grammar of which functions as a signal to the hearer to find situations behind the speaker's information.

Keywords: dansk, russisk, konjunktion, disjunktion, kommunikative supertyper.

1. Problemstilling

Når danskere siger, at russisk er et meget svært sprog, mener de altid den russiske bøjningsgrammatik, som nærmest er uoverskuelig for dem, der er vant til at have at gøre med bøjningsfattigt dansk eller engelsk. Men bortset fra, at russisk er unødigt besværligt og har mange endelser og dansk kun få, regner man med, at disse sprog grundlæggende er ens med hensyn til, hvilket indhold de kan og skal udtrykke. Og det er da også utroligt let at få bekræftet – dansk og russisk har tilsyneladende rigtig meget til fælles i deres grammatiske udtrykssystem på alle niveauer – ordklasser, sætningsled, syntaktiske mønstre og den basale ordstilling, jf. følgende eksempel:

- (1) Ona izučaet istoriju
Hun.FEM.NOM. studere.IMPF.PRÆS.3.PERS. historie.FEM.SG.AKK.
v Kopenhagenskom universitete.
i København.ADJ.MASK.SG.LOK. universitet.MASK.SG.LOK.
Hun studerer historie på Københavns Universitet.

Dansk har således fx sideordnende bindeord (konjunktioner) *og* og *eller*, og russisk har da også to ord, der umiddelbart synes at modsvare de danske: *i* og *ili*. Disse bindeord afspejler nogle af menneskets mest elementære tankeprocesser og burde ikke volde hverken danske eller russiske brugere af hinandens sprog nogen vanskeligheder. Som lektor i russisk ved Københavns Universitet har jeg imidlertid gang på gang oplevet, at danske russiskstuderende oversatte de danske bindeord til russisk forkert og ud fra "almen logisk tankegang" valgte det russiske *ili* 'eller' som ækvivalent til det danske *eller*, hvor jeg som russer helt klart og entydigt forventede det russiske *i* 'og'. At der ikke blot var tale om elementære grammatiske fejl hos mine studerende, men om forskellig måde at se på tingene på, bekræftes af talrige eksempler, som fungerer fint for danskere, men som for russere overhovedet ikke giver mening, jf.:

- (2) På 10 år er det blevet 58 pct. dyrere at tage bussen *eller* toget, viser et svar, som transportminister Hans Christian Schmidt (V) netop har sendt til Folketingets trafikudvalg, skriver Morgenavisen Jyllands-Posten. (www.nyhederne.tv2.dk, 13. april 2010).

Når man læser den ovenstående danske ytring med russiske briller, har man to

fortolkningsmuligheder – ‘enten-eller’ eller ‘jeg ved ikke hvilket’ – som jo intet har med den intenderede mening i dansk at gøre. En russer vil derfor få svært ved at forstå budskabet i nyhedsmeddelelsen. I hans eller hendes optik burde tallene gælde for både bus- og togpriserne, dvs. en russer ville her forvente en ytring med *og*, fordi *eller* kun kan forstås som ‘58 pct. dyrere at tage enten bussen eller toget’ (og ikke ‘såvel bussen som toget’) eller som ‘jeg ved ikke, om prisstigningen kun gælder for busbilletter alene eller for togbilletter alene’. I begge tilfælde ville ytringen blive opfattet af en (ellers nogenlunde) danskkyndig russer som meget lidt informativ eller ligefrem meningsløs. Men hvis en russer, der taler dansk, brugte *og* i den danske ytring i overensstemmelse med sin russiske tankegang, ville det virke besynderligt på danskere, for på dansk ville det betyde, at der kun var tale om prisstigninger, hvis man tog bussen og toget samtidigt, i forbindelse med samme rejse, hvilket absolut ikke er tilfældet.

Lige så forvirrende for russere er skiltene i Københavns metro, som kun kan forstås på den måde, at afsenderen, dvs. Metroens driftsledelse, selv er meget i tvivl om, hvad forbuddet egentlig går ud på. Ifølge russisk opfattelse af situationen burde man også her bruge *og*:

- (3) Det er strengt forbudt *at kravle **eller** sidde* på rulletrappe og rækværk. (Frederiksberg metrostation)
- (4) Det er ikke tilladt *at læne sig op ad **eller** ind over glasvæg*. (Femøren metrostation)

Forskellen mellem dansk og russisk kan tydeligt og konsekvent ses i landenes færdselslove, hvor man i beskrivelsen af samme færdselssituation bruger forskellige konjunktioner:

- (5) a. *Standning **eller** parkering* må kun ske i højre side af vejen [...] (Færdselsloven, § 28, stk. 2)
- b. *Ostanovka i stojanka* transportnyx sredstv razrešajutsja na pravoj storone dorogi¹ [...] (PDD² 12, 1)
*Standning **og** parkering af transportmidler er tilladt i højre side af vejen [...]*
- (6) a. På mindre befærdet vej og vej med ensrettet færdsel kan *standning **eller** parkering* dog ske i venstre side (Færdselsloven, § 28, stk. 2).
- b. Na levoj storone dorogi *ostanovka i stojanka* razrešajutsja v naselennyx punktax na dorogax s odnoj polosoj dviženija dlja každogo napravlenija [...] (PDD 12, 1)
*I bebyggelsesområder er standning **og** parkering tilladt i venstre side af vejen på veje med én bane i hver retning [...]*

Da der her er tale om love og regler, som henvender sig til og anvendes af brede målgrupper i befolkningen, må man gå ud fra, at de er forsøgt formuleret klart og entydigt på det pågældende sprog, så sprogbrugerne i det pågældende sprogsamfund er enige om, hvordan de skal forstås. Men hvis en russer i Danmark eller en dansker i Rusland skulle bruge reglerne med udgangspunkt i hver sit modersmål, kunne det resultere i en bøde eller i yderste konsekvens i en trafikulykke.

Ingen har imidlertid været opmærksom på forskellen, og der er derfor ikke meget hjælp at hente hverken i dansk eller russisk faglitteratur. Russiske sideordnende bindeord er efterhånden undersøgt og beskrevet meget grundigt og detaljeret i forhold til forskellige sproglige niveauer (jf. Padučeva 1964; Švedova 1980; Sannikov 1989; Uryson 2004a, 2004b, 2011; Apresjan & Pekelis 2012 m. fl.), men beskrivelserne er sprogspecifikke og relaterer slet ikke til andre sprogsystemer.

1 Jeg anvender ISO-translitterationssystemet.

2 PDD – Pravila doroznogo dviženija (Russisk færdselslov)

Danske sideordnende bindeord beskrives i nyere lingvistisk litteratur alment logisk og heller ikke i relation til andre sprog, tilsyneladende fordi dansk på dette punkt ikke ser ud til at adskille sig mærkbart fra engelsk, som logiske og lingvistiske fremstillinger om emnet normalt er baseret på. (jf. Togeby 1999, 2003: 117-118; Hansen & Heltoft 2011: 208-211, 959-965).

Den herskende engelskbaserede teori behandler sideordnende bindeord blot som sproglige ækvivalenter til to logiske operatører, konjunktion (\wedge) og disjunktion (\vee), der styres af De Morgans love, som specifikt kæder konjunktion og disjunktion sammen med en tredje logisk operator, negation (\neg). Den første lov siger, at negationen af en konjunktion af to udsagn er ækvivalent med disjunktionen af negationerne af de to udsagn: $\neg(P \wedge Q) = (\neg P) \vee (\neg Q)$ (*Mary didn't take math **and** physics* = 'Mary didn't take math **or** Mary didn't take physics' ('not both')). Den anden siger tilsvarende, at negationen af disjunktionen af to udsagn er ækvivalent med konjunktionen af negationerne af de to udsagn: $\neg(P \vee Q) = (\neg P) \wedge (\neg Q)$ (*Mary didn't take math **or** physics* = 'Mary didn't take math **and** Mary didn't take physics' ('neither')). For at kunne forklare de fleste udsagn ved hjælp af De Morgans love har lingvister udvidet negationsbegrebet og opstillet et hierarki af negative udtryk, som skulle understøtte de logiske "regneregler". Listen er baseret på såkaldt *downward entailment* (monotont faldende funktion), og ud over den rene klassiske negation *not* rummer listen også "svagere" udtryk som fx *no*, *no one*, *never*, *without*, *hardly*, *rarely*, *only* m. fl. (jf. Zwarts 1998). Man mener på denne måde at have redegjort for, at konjunktion og disjunktion er uløseligt forbundet med negation, og hermed bevist det universelle ved De Morgans love.

Der findes enkelte tværsproglige undersøgelser, som registrerer afvigelser fra de logiske regler i en række europæiske og ikke-europæiske sprog (jf. Szabolsci 2002; Szabolsci & Haddican 2004; Jing 2008). Russisk nævnes også i denne sammenhæng, men har ikke været genstand for en grundig selvstændig analyse.

I forhold til De Morgans love inddeles sprog i to grupper: Sprog, der opfører sig efter det engelske mønster, dvs. fungerer i overensstemmelse med De Morgans love ("English-type"), og sprog, der ikke helt opfører sig efter det engelske mønster. Russisk placeres i gruppe 2 ("Hungarian-type") sammen med ungarsk, kinesisk, japansk, serbisk og italiensk, og analysen går ud på at inddrage diverse teorier med henblik på at forklare afvigelserne fra De Morgans love i disse sprog samt eventuelt at få dem til at "indordne sig" under de logiske regler (jf. Szabolsci & Haddican 2004).

Den mest fremherskende teori har de sidste fire årtier været polaritetsteorien, som inddeler leksemer i sprog i to grupper, negative polaritetslementer (negative polarity items, NPIs) og positive polaritetslementer (positive polarity items, PPIs) (se oversigt i Giannakidou 2011). NPIs er leksikalske størrelser, som kun kan forekomme i og licenseres af negative omgivelser, og PPIs er leksikalske størrelser, som aldrig kan forekomme i negative omgivelser. Med udgangspunkt i De Morgans love har man traditionelt analyseret disjunktive bindeord som NPIs, men da man opdagede, at der fandtes en række sprog, hvor disse regler åbenbart ikke gjaldt, konkluderede man, at disjunktive bindeord i disse sprog i modsætning til "English-type"-sprog måtte være positive polaritetslementer (PPIs). Man kædede det sammen med negationens skopus og fastslog, at negation i "Hungarian-type"-sprog ikke havde skopus over disjunktion (jf. Szabolsci 2002; se også Crain 2012). Det overordnede problem med denne analyse er, at den behandler semantisk og syntaktisk vidt forskellige størrelser i ét sprog og tværsprogligt som NPIs uden at opstille en dækkende definition af selve genstanden og uden at forklare, hvad der gør bestemte sproglige udtryk følsomme over for så kaldt "licenserende kontekst". Som Tovena (2001: 132) påpeger, "it is interesting to note that English *any* is one of the few expressions unanimously acknowledged as negative polarity items. But, it is also the one for which it is most difficult to find a complete correspondent in another language". I lyset af dette fremstår PPIs som en endnu mere uklart defineret og vagt afgrænset kategori.

Yderligere forsøg på at "pragmatisere" polaritetsteorien ved hjælp af veridikalitetsbegrebet

(jf. Giannakidou 2011) ser heller ikke ud til at bringe en løsning på problemet nærmere. Veridikalitet defineres som

a property of sentence embedding functions: such a function F is veridical if Fp entails or presupposes the truth of p . If inference to the truth of p under F is not possible, F is nonveridical. More specifically, veridical operators express certainty and an individual's commitment to the truth of the proposition, but nonveridical expressions express uncertainty and lack of commitment. Within the class of the nonveridical expressions, negation is identified as ANTI-VERIDICAL in that $NOT p$ entails that p is false. (Giannakidou 2011: 1674-1675 [kursiv og versal i originalteksten])

The notion of certainty and uncertainty ... is one of epistemic assessment, and epistemic assessment itself relies on an individual assessing whether the proposition denoted by a sentence is true or false. (Giannakidou 2011: 1675)

Det fremgår således, at NPIs yderligere licenseres af ikke-veridikale omgivelser, som fx modalverber, disjunktive, imperative, generiske, intensionale og ikke-asserterende udsagn, hvilket skulle skabe bredere rammer for identificering og beskrivelse af NPI-klassen i sprog i almindelighed, men min analyse af kildematerialet har vist, at disse omgivelser ikke har nogen indflydelse på valget af konjunktion eller disjunktion i russisk. De få værker om russiske negative polaritets-elementer, som koncentrerer sig om specifikke grupper af indefinitte pronominer og adverbialer, viser ligeledes, at den universelle polaritets- og veridikalitetsbaserede analyse ikke uden videre kan appliceres på de russiske sprogdata, hvorfor den kun har fundet en begrænset anvendelse i russisk sprogforskning (jf. Pereltsvaig 2000; Padučeva 2005; se også Boguslavskij 2001).

Det skal også tilføjes, at man sideløbende har diskuteret, hvorvidt sproglig disjunktion baseret på logisk disjunktion og sandhedsværdier er inklusiv eller eksklusiv (jf. Hurford 1974; Grice 1975, 1978; Pelletier 1977 m.fl.; se også Hansen & Heltoft 2011: 962).

Sammenfattende kan det siges, at alle eksisterende teorier har antaget a priori, at konjunktion og disjunktion kan beskrives ud fra den samme alment accepterede logiske ramme, og har derfor ikke været i stand til at finde svar på det fundamentale spørgsmål om, hvorfor forskellige sprog vælger forskellig forbindelsestype i samme situationstype.

Nærværende fremstilling er et led i mit forskningsprojekt, som søger at råde bod på denne mangel med udgangspunkt i dansk og russisk.

2. Dansk logik versus russisk logik

2.1. Disjunktion i dansk – konjunktion i russisk

At de i kapitel 1 anførte danske og russiske eksempler ikke er nogle få enkeltstående tilfælde inden for et bestemt anvendelsesdomæne, men et gennemgående mønster, som afspejler grundlæggende forskelle i tankegang og kommunikationsproces, bekræftes af mine kontrastive undersøgelser baseret på diverse skønlitterære oversættelser fra dansk til russisk og fra russisk til dansk. I oversættelserne fra dansk til russisk bruger russiske oversættere konjunktion, dvs. additive forbindelser med *i* 'og' (evt. kollokvialt *da* 'og'), *ni... ni...*³ eller sideordning uden bindeord, i 33,6% af tilfældene, hvor man i danske originaltekster har brugt disjunktion, dvs. *eller / enten...*

3 Det russiske sideordningsbindeord *ni... ni...*, der ofte fejlagtigt opfattes som fuldstændig leksikalsk ækvivalent til den danske disjunktive konstruktion *hverken... eller...* (jf. Verbuk 2007), er ikke disjunktion, men konjunktion (*ni < *ne i < i.e. *ne ei), som bruges i negative ytringer for at fremhæve sideordnede led hver for sig.

eller / hverken... eller. Forskellen er endnu mere grel i oversættelserne fra russisk til dansk: I 49,5% af tilfældene med konjunktion i de russiske originaltekster har oversætterne til dansk valgt disjunktion (Lorentzen 2012). Se fx følgende eksempler, som repræsenterer såvel oversættelser fra dansk til russisk som fra russisk til dansk:

- (7) a. Desuden var der en lang periode, hvor det var direkte farligt at være lærd. De lærde blev rask væk betragtet som *hekse eller troldmænd* og brændt på bålet. (M. Birkegård *Libri di Luca*)
 b. Krome togo, v istorii suščestvoval dlitel'nyj period, v tečenie kotorogo obladat' znanijami bylo prosto-naprosto opasno. Obrazovannyx ljudej ni s togo ni s sego vdrug stali ob 'javljat' koldunami *i ved'mami i sžigat'* na kostre. (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
- (8) a. For dem der er udenfor fylder *frygten eller opgivelsen* næsten alting, det véd man jo. (P. Høeg *De måske egnede*).
 b. Dlja tex, kto naxoditsja vne ètoj žizni, počti vsjo bylo zapolneno *straxom i otčajaniem*, ja vsjo èto znaju (P. Xeg *Uslovno prigodnye*)
- (9) a. Hvad med dig, Jon? Har du oplevet situationer, hvor din oplæsning *har påvirket eller revet folk med*? (M. Birkegård *Libri di Luca*)
 b. Pripomni-ka, Jon, razve u tebjja ne byvalo situacij, korda tvoe čtenie *okazyvalo sil'nejšee vozdejstvie na ljudej, zaxvatyvalo vnimanie vsej auditorii*? (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
- (10) a. Kakož-to mudryj načal'nik, sčitajas' s arestantskoj psixologiej, rasporjadilsja vydavat' odnovremenno libo seledočnye golovy, libo xvosty. *Preimuščestva tex i drugix* byli monogkratno obsuždeny: v xvostikax, kažetsja, bylo pobol'se ryb'ego mjasa, no zato golova davala bol'se udovol'stvija. (V. Šalamov *Kolymskie rasskazy*)
 b. En klog chef, der forstod fangens psykologi, havde befalet, at man hver gang uddelte enten sildehoveder eller haler. *Fordelene ved det ene eller det andet* blev ivrigt diskuteret: det var som om der var mere fiskekød på halerne, men omvendt gav det større tilfredsstillelse at spise hovedet. (V. Sjalamov *Fortællinger fra Kolyma*)
- (11) a. Vračam delali podarki – veščami, den'gami, - esli èto byli vol'nonaemnye vrači. *Uprašivali i grozili ubijstvom*, esli èto byli vrači-zaključennye. (V. Šalamov *Kolymskie rasskazy*)
 b. [...] Hvis det var læger hentet blandt fangerne, *forsøgte de kriminelle at overtale dem eller truede med at slå dem ihjel*. (V. Sjalamov *Fortællinger fra Kolyma*)
- (12) a. Každoe melkoe *suščestvo, predmet i rastenie*, okazyvaetsja, bylo bolee gordym, nezavisimym ot prežnej privjazannosti, čem čelovek. (A. Platonov *Džan*)
 b. Enhver nok så lille *skabning, genstand eller plante* var øjensynlig stoltere og mere uafhængig af tidligere tilhørsforhold end mennesket. (A. Platonov *Folket Džjan*)

Denne forskel bekræfter atter en gang Durst-Andersens tese om, at dansk og russisk ikke har en eneste grammatisk kategori til fælles (Durst-Andersen 2011b: 141), og kan netop forklares ved hjælp af hans teori om tre kommunikative supertyper – virkeligheds-orienterede, afsender-orienterede og modtager-orienterede sprog, der taler med hver sin grammatiske stemme (Durst-Andersen 2007, 2011a, 2011b, 2015).

I dansk som modtager-orienteret sprog skal ytringen forstås som et signal til modtager om at rekonstruere den virkelighed, der ligger bag afsenders erindring om sin oplevelse af situationen og som via dens sammenligning med modtagers erindring i dennes hukommelseslager kommer til modtager i form af informationer (Durst-Andersen 2011b: 132, 2015: kap. 5). Når man som afsender bruger *eller* i de anførte eksempler, signalerer man dermed, at der er tale om forskellige oplevelser af situationen og at de derfor ikke er lagret samme sted i ens nutids- eller fortidshukommelseslager. Det mentale billede af situationen er, at den kan realiseres på forskellige måder og på forskellige tidspunkter (fx at tilladelsen i færdselsloven enten kan gælde for standsning alene eller for parkering alene eller for begge dele på én gang), og afsender kan ikke med udgangspunkt i sin viden, erfaring, tro eller mening levere en mere entydig meddelelse. Den danske modtager skal derfor selv finde den virkelige situation bag afsenders information, dvs. finde ud af, om de omtalte forhold reelt finder sted samtidigt eller hver for sig på forskellige tidspunkter, om de gensidigt udelukker hinanden eller ej osv. Ved hjælp af *eller / enten ... eller / hverken ... eller*⁴ præsenterer den danske afsender således informationer som en række EPISTEMISKE MULIGHEDER^{5,6}, hvilket i ytringen ofte yderligere markeres ved brug af andre modale grammatisk udtryksmidler – modalverber, modalpartikler, mentale prædikater, verbernes tempus- og diateseformer m.m. (jf. eksemplerne (13) – (15)). Denne isomorfi kendetegner det danske grammatisk system, som er baseret på distinktionen mellem epistemisk og ikke-epistemisk modalitet (Durst-Andersen 2011a: 217; 2007, 2011b; om modalitet i dansk grammatik og epistemisk modalitet i dansk i øvrigt se også Andersen 1982; Davidsen-Nielsen 1990; Heltoft 2006, 2007; Jensen 1997a, 1997b; Christensen 2007; Krylova 2007, 2012, 2016; Lokštanova 1986; Mortensen 2008; Mortelmans et al. 2009; Hansen & Heltoft 2011: 729ff m. fl.).

I russisk som virkeligheds-orienteret sprog eksisterer virkeligheden som den rene situation, og ytringen skal forstås som en model deraf. I de anførte eksempler er den russiske afsender ikke optaget af grammatisk at udtrykke sin egen eller modtagerens erindring om oplevelser af situationen og dens lagring i sin egen eller modtagerens hukommelseslager. Den russiske afsender, der fungerer som reporter, vælger at forbinde sideordnede led ved hjælp af konjunktion, fordi alle sideordnede led tilskrives samme egenskab eller relation, eller fordi alle leddene selv angiver en egenskab eller en relation, der tilskrives samme genstand i den aktuelle virkelighedssituation, som afsender og modtager er fælles om. På dette grundlag præsenteres sideordnede led af afsender som EN SAMLET MÆNGDE⁷. Modtager skal tage ytringen for pålydende og selv finde ud af, hvilken oplevelse der står bag afsenders beskrivelse af situationen, dvs. om de beskrevne forhold opleves som samtidige eller hver for sig på forskellige tidspunkter og/eller i forskellige sammenhænge. Epistemisk modalitet har ingen grammatisk funktion i russisk.

Dette fremgår af følgende eksempler, hvor alle de danske ytringer, både originale og oversatte, indeholder epistemiske grammatisk udtryksmidler, mens tilsvarende russiske ytringer mangler enhver form for eksplicit epistemisk modalitet undtagen lekset *možet* ‘måske’ i (13):

(13) a. Položat kolležskogo registratora v doščatyj grob, zarojut v zemlju, i nikto na poxorony ne

4 Jeg opfatter disjunktive konstruktioner *enten... eller og hverken... eller* som udtryk for eksplicitering af epistemiske muligheds terminativitet, og ikke som udtryk for eksklusiv disjunktion.

5 Jeg læner mig op ad Krylovas definition af epistemisk modalitet: “Den *epistemiske* modalitet angiver ... afsenders grad af forpligtelse over for sandheden i ytringens propositionelle indhold. ... *Afsender* udtrykker nemlig sin vurdering af udsagnets sandhed i forhold til *virkeligheden* og angiver samtidig en vis grad af forpligtelse over for sandheden i forhold til *modtageren*, dvs. til hver af kommunikationsmodellens øvrige to bestanddele” (2007: 182 [kursiv i originalteksten]).

6 Flere forskere peger direkte eller indirekte på forbindelse mellem disjunktion og epistemisk modalitet, men man analyserer det som disjunktionens generelle egenskab i modsætning til konjunktion og som regel med udgangspunkt i engelsk (jf. Levinson 2000: 107, Zimmermann 2000, Ohori 2004).

7 Beskrivelsen af de russiske bindeords semantik er baseret på Uryson (2004a, 2004b, 2011).

pridet. Možet, tol'ko *Grušin da Agrafena Kondrat'evna*. (B. Akunin *Azazel'*)

Måske, kun Grušin og Agrafena Kondrat'evna.

- b. Han bliver lagt i en rå trækiste og gravet ned i jorden, gør han, og til begravelsen kommer der ikke nogen. Det skulle måske lige være *Grusjin eller Agrafena Kondratjevna*. (B. Akunin *Vinterdronningen*)

- (14) a. Dostoevskij *ne vstrečal i ne znal ljudej* iz nastojaščego blatnogo mira. Ètomu miru Dostoevskij *ne pozvolil by vyskazat' nikakogo sočuvstvija*. (V. Šalamov *Kolymskie rasskazy*)

Dostoevskij mødte ikke og kendte ikke folk fra den virkelige kriminelle verden.

- b. Han kan ikke have mødt eller kendt folk fra den virkelige kriminelle verden. Dem ville han ikke have udtrykt nogen som helst medfølelse med. (V. Sjalamov *Fortællinger fra Kolyma*)

- (15) a. Brandvæsnet brugte slet ikke vand inden døre, så der kan ikke være opstået hverken brand- eller vandskader. (M. Birkegård *Libri di Luca*)

- b. Vnutri požarnye voobšče ničego ne tušili, tak čto zdes' voobšče net nikakix povreždenij - ni ot ognja, ni ot vody. (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
... så her er slet ikke nogen brandskader **og** vandskader.

2.2. Konjunktion og disjunktion i negerede ytringer

Som vi kan se af eksempelmaterialet (jf. (5) – (15)), gælder mønstret både for positive og negerede ytringer. På den måde udfordres den almene opfattelse blandt logikere og lingvister, at sproglig konjunktion og disjunktion styres af De Morgans universelle love.

Det viser sig med al ønskelig tydelighed, at de formelle logiske regler, som umiddelbart ser ud til at virke i engelsk og dansk, ikke holder stik i forhold til russisk – dansk skifter til *eller*, når ytringen bliver negeret, mens russisk beholder konjunktionen *i*:

- (16) a. Lučše vsej pela Valentina: Vse stalo vokrug *golubym i zelenym*⁸ ... V ètom kvartale, v ètoj kvartire ne bylo ničego golubogo i zelenogo, i vse oni prekrasno znali, čto vse cveta v ix novoj strane imejut drugie ottenki (L. Ulickaja *Veselye poxorony*)

- b. Bedst af alle sang Valentina: Rundt omkring er alting *blåt og grønt* ... I dette kvarter, i denne lejlighed var der ikke noget blåt eller grønt, og de vidste alle udmærket, at alle farverne i deres nye land havde andre nuancer og en anden intensitet (L. Ulitskaja *En munter begravelse*)

Det sproglige materiale viser ydermere ved en nærmere granskning, at *eller* i danske negerede ytringer heller ikke er underlagt De Morgans love, men er udtryk for sprogets grammatiske grundstemme, som er modtagers stemme: Ved at bruge *eller* negerer afsender oplevelser, der ikke erindres som sameksisterende, og markerer hermed, at de ikke kan være lagret samme sted i hverken afsenders eller modtagers mentale lager. Hvis afsender derimod ønsker at signalere, at han erindrer de negerede oplevelser som samtidige og sameksisterende og at de er lagret samme sted i hans og modtagers hukommelseslager, bruger afsender *og*. Dette *og* udtrykker ligeledes betydningen 'neither' og ikke 'not both', som De Morgans love ellers foreskriver, jf. (17) og (18). Bemærk, at russisk konsekvent bruger *i* i fuld overensstemmelse med sin egen grammatiske kode:

- (17) a. Det var da også ærgerligt, nu havde jeg lige sådan lyst til østers. Nå, jeg bestiller en halv hummer så, og De bestiller, hvad De vil. Og en halv flaske Puligny-Montrachet 1. cru. Han

⁸ "Vse stalo vokrug..." er et citat fra en kendt russisk filmsang.

bestiller det hun vil have, og en kop kaffe til sig selv, hun bebrejder ham, at han er en dårlig kavalier, fordi han ikke deler havets goder og markens druer sammen med hende. (I. Hermann Domino)

- b. Žalko, ja tak xotela ustric. Togda ja zakažu polovinu omara, a vy zakažete, čto zaxotite. I polbutylki Puligny-Montrachet 1. cru. On zakazyvaet to, čto ona xočet, a sebe čašečku kofe. Ona uprekaet ego v tom, čto on ploxoј kavalier, tak kak ne zaxotel vmeste s nej *vkusit' darov morja i vypit' vina*. (I. Xermann Domino)

- (18) a. Han registrerer ikke skuffelsen, indignationen og vreden, han hører kun, at Manon råber efter ham. (I. Hermann Domino)
- b. On ne uspevaet zametit' razočarovanie, vozmuščenie i jarost', on tol'ko slyšit, kak Manon kričit emu vsled. (I. Xermann Domino)

Forskellen kan yderligere anskueliggøres i kontekster, der omhandler *spise* og *drikke*. Hvis afsenders oplevelse og erindring herom går ud på, at man spiser og drikker i forbindelse med samme måltid, koder grammatikken det ved hjælp af bindeordet *og*, men hvis indtagelsen af mad og drikke ikke nødvendigvis opleves og erindres som samtidig, vælges bindeordet *eller*:

- (19) Midt i juni begynder ramadanen og varer en måned frem. Her er det forbudt *at spise og drikke* når det er lyst, hvilket om sommeren betyder, at det er langt det meste af døgnet. (www.ekstrabladet.dk, 14. maj 2015)
- (20) Disse [radioaktive kilder] skal behandles med omhu, og det er bl.a. forbudt *at spise eller drikke* samtidig med udførelsen af forsøget. (<https://www.kvuc.dk/media/1362/fysb15s.pdf>. Sidst tilgået 22. december 2015)

Jf. også følgende eksempel, som indeholder 2 negerede ytringer, hvor der henholdsvis er valgt konjunktion og disjunktion med udgangspunkt i forskellig erindring om oplevelsen af situationen:

- (21) Op mod 100 asylansøgere er i år forsvundet efter de er ankommet til Københavns Lufthavn. Politiet har ikke taget fingeraftryk og billeder af asylansøgerne, hvorfor ingen reelt ved hvem eller hvor de er. (TV2News, 18. november 2013)

2.3. Disjunktion i dansk og russisk

Hvornår vælger russere disjunktion? Man vælger disjunktion i russisk, når man skal angive EN MÆNGDE AF REELLE ALTERNATIVER I DEN EKSTERNE VIRKELIGHED, som kendetegnes ved, at de er gensidigt udskiftelige og kan realiseres uafhængigt af hinanden. Derudover, til forskel fra dansk, har russisk grammatik, som skal skabe en nøjagtig kopi af virkeligheden, en stribe disjunktive bindeord til sin rådighed, som udgør et velstruktureret system. De har hver sin specifikke betydning og angiver ikke alene afsenders forståelse af situationen som rummende flere alternativer, men også relationen til og mellem dem. Dansk bruger naturligvis også disjunktion her, men kun i form af sit eneste bindeord *eller* (eventuelt *enten ... eller / hverken ... eller*) og ud fra sine egne præmisser. Vi kan derfor konstatere lighed i udtryk, men ikke i substans. Se fx følgende eksempler⁹:

- (22) *ili*: neutralt med hensyn til, om man ved eller ikke ved noget om, hvilket alternativ der bliver realiseret og om det bliver realiseret

9 Listen over russiske disjunktive konjunktioner er ikke udtømmende, men har blot til formål at demonstrere en detaljeret semantisk differentiering inden for russisk disjunktion sammenlignet med dansk disjunktion.

- a. Der manglede et trin på trappen. Og hver gang man *gik op eller ned*, hørte man monsieur Loups advarende råb. (H. Scherfig *Den døde mand*)
- b. V lestnice otsutstvovala stupen'ka. I vsjakij raz, *podymajas' ili spuskajas'*, postojalec slyšal predosteregajuščij krik ms'e Lu. (X. Šerfig *Mertyvj čelovek*)
- (23) *ili... ili...* : temporale alternativer
- a. Jeg er, som du har set, bibliotekar på stedet her. Normalt arbejder jeg *i skranken eller i børneafdelingen*. (M. Birkegård *Libri di Luca*)
- b. Kak vidiš, ja rabotaju tut bibliotekarem. *Ili na vydače knig sižu, ili konsul'tiruju* v otele detskoj literatury. (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
- (24) *libo*: man ved med sikkerhed, at ét af alternativerne bliver realiseret
- a. Én ting er, at de har evnerne, *aktiverede eller latente*, en anden ting er, om børnene er modne nok til at indgå i Skyggeorganisationen. (M. Birkegård *Libri di Luca*)
- b. Odno delo – vyjavit', imejut li deti sposobnosti, *aktivirovannye libo latentnye*, i sovsem inoe – opredelit', dostatočno li rebenok sozrel dlja togo, čtoby stat' členom Tenevoj organizacii. (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
- (25) *libo... libo...*: man fremhæver hvert alternativ for sig
- a. Hun ringede ustandselig med sin lille klokke deroppefra for at kalde *min far eller butiksmedhjælperen François* ud på fortovet ... (I. Hermann *Prioritaire*)
- b. Sverxu to i delo trezvonil kolokol ík, kotorym babuška prizyvaja *libo deda, libo ego rabotnika Fransua* vyjti na trotuar pered magazinom ... (I. Xermann *Par avion*)
- (26) *ne to... ne to...*: alternativerne ligner hinanden; man ved ikke, hvilket alternativ der bliver realiseret
- a. Remer smilede af hans forvirring og gik hen til den åbne dør, hvor han kaldte ud i lokalet bag den på et sprog, der for Jon lød *tyrkisk eller arabisk*. (M. Birkegård *Libri di Luca*)
- b. Vidja ego zamešatel'stvo, Remer usmexnulsja, podošel k otkrytoj dveri i kriknul čto-to v proem na neznakomom Jonu jazyke – *ne to po-turecki, ne to po-arabski*. (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
- (27) *to li... to li...*: alternativerne har intet til fælles; man ved ikke, hvilket alternativ der bliver realiseret
- a. Hun var *for tyk eller for utilpas* til at gå på markedet. (I. Hermann *Prioritaire*)
- b. Po pričine *to li svoej tučnosti, to li nezdorov'ja* babuška sama na rynok ne xodila. (I. Xermann *Par avion*)
- (28) *to... to...*: alternativerne afløser skiftevis hinanden
- a. Og han leger *ridder i slængkappe eller en mystisk fremmed i kutte*. (H. Scherfig *Det forsømte forår*)
- b. Mogensen voobražae sebja *to razbojnikom, to tainstvennym putešestvennikom* v monašeskoj rjase. (X. Šerfig *Zagublennaja vesna*)
- (29) *xot'... xot'...*: alternativerne er jævnbyrdige, dvs. det er uvæsentligt, hvilket af dem der bliver realiseret
- a. PRIXODI *xot'* zavtra, *xot'* poslezavtra [Eksemplet er mit – EL].
- b. Du må gerne komme *i morgen eller i overmorgen*.

- (30) **a to i...** (≈ 'og / eller sågar'): graduerende betydning
 a. Arbejdet kunne *slaa fejl eller gøre ham modfalden* ... (Martin A. Hansen *Løgneren*)
 b. Rabota mogla *ne zaladit'sja, a to i nagnat'* na xudožnika *tosku* ... (Martin A. Xansen *Lžec*)

Listen kan udvides med ordforbindelser, hvor *ili*'s betydning bliver yderligere konkretiseret, som fx *ili naoborot* 'eller omvendt', *ili daže* 'eller sågar', *ili naprimer* 'eller for eksempel', *ili voobšče* 'eller endda (oven i købet)' m.fl.:

- (31) a. Som det skrider frem, vil hun *forstærke eller dæmpe de følelser*, som opstår. (M. Birkegård *Libri di Luca*)
 b. Po mere našego čtenija ona budet *usilivat' ili, naoborot, podavljat'* vznikajušćie u nas emocii. (M. Birkegor *Tajna "Libri di Luca"*)
- (32) a. Ingen havde grund til at tro, at han ville *forgifte et af sine maltbolsjer eller finde på at begå selvmord* på nogen anden måde. (H. Scherfig *Det forsømte forår*)
 b. Ne bylo nikakix osnovanij predpolagat', čto lektor *sam položil jad v odin iz ledencov ili voobšče namerevalsja pokončit' s soboj*. (X. Šerfig *Zagublennaja vesna*)

Betydningen af dette russiske særpræg har været overset i typologisk og tværsproglig forskning, som enten behandler russisk fuldstændigt på samme måde som engelsk og dansk og udelukkende fokuserer på *ili* (jf. Mauri 2008) eller tilføjer en enkelt tilfældig disjunktiv konjunktion efter behov (jf. Givón 2001: 33; Haspelmath 2004: 25).

3. Konklusion

Jeg har netop forsøgt at vise, at danske og russiske sideordnende konjunktioner dansk *og* – russisk *i* og dansk *eller* – russisk *ili* på trods af deres tilsyneladende leksikalske lighed har forskellig grammatisk status og forskellig funktion i de to sprog, fordi de hver især må indordne sig under to vidt forskellige kommunikative supertyper, der taler med hver sin grammatiske stemme.

Dansk er et modtager-orienteret sprog, hvis sprogbrugere taler om virkeligheden gennem deres hukommelseslager. Den danske afsender bruger *og*, når afsenderens og modtagerens oplevelser er lagret i akkurat den samme fil, og *eller*, når afsenderens og modtagerens oplevelser ikke er lagret i den samme fil i deres hukommelseslager, dvs. oplevelserne er ikke samtidige og sameksisterende. *Og* og *eller* betjener den danske propositionelle syntaks (om propositionel syntaks vs. situationel syntaks se Durst-Andersen 2006: 213). De kæder informationer sammen og har en konnektorfunktion i det danske grammatiske system, som er baseret på distinktionen mellem epistemisk og ikke-epistemisk modalitet.

Som følge af ovenstående analyse lader den traditionelle diskussion om disjunktions inklusive eller eksklusive karakter i dansk ikke til at være relevant.

Russisk er et virkeligheds-orienteret sprog, hvis sprogbrugere taler om virkeligheden gennem den situation, der er fælles for afsender og modtager. Russiske sideordningsbindeord og ikke mindst talrige disjunktive konjunktioner betjener den russiske situationelle syntaks. De er leksikalsk-grammatiske størrelser med hver sin specifikke og klart afgrænsede semantik og besidder en rent syntaktisk forbindelsesfunktion. Den russiske afsender bruger konjunktion, når sideordnede elementer i den pågældende virkelighedssituation opfattes af afsenderen og modtageren som en samlet mængde, og disjunktion, når sideordnede elementer opfattes som reelt udskiftelige alternativer.

Jeg har påvist en fundamental forskel i brug af konjunktion og disjunktion i dansk og russisk med udgangspunkt i primært skønlitterære oversættelser, der samtidig demonstrerer udfordringerne

ved at oversætte fra et virkeligheds-orienteret sprog til et modtager-orienteret sprog og omvendt. Det danske sprog interesserer sig ikke synderligt meget for selve situationen, og det russiske sprog går ikke særligt meget op i modtagers oplevelse af den. Det betyder, at oversættere til dansk hele tiden skal "komprimere" russiske detaljerede situationsbeskrivelser i form af diverse konjunktioner til danske generaliserede informationer i form af *og* og *eller*, mens oversættere til russisk skal "udpakke" de situationer, som gemmer sig bag de knappe danske informationer, og omsætte dem til forskellige konjunktioner alt efter den pågældende situationstype.

Litteratur

- Andersen, Torben (1982). 'Modalpartikler og deres funktion i dansk'. *Danske Studier*: 86-95.
- Apresjan, Valentina Ju. & Ol'ga E. Pekelis (2012). 'Sočinitel'nye sojuzy'. I *Materialy dlja proekta korpusnogo opisanija russkoj grammatiki*. Na pravax rukopisi. Moskva. URL: <http://rusgram.ru>. Sidst tilgået 18. juni 2015.
- Boguslavskij, Igor' M. (2001). 'Modal'nost', sravnitel'nost' i otricanie'. *Russkij jazyk v naučnom osveščanii*, 1: 27-51.
- Christensen, Tanya Karoli (2007). *Hyperparadigmer – en undersøgelse af paradigmatiske samspil i danske modussystemer*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.
- Crain, Stephen (2012). *The Emergence of Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Daidsen-Nielsen, Niels (1990). *Tense and Mood in English. A Comparison with Danish*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Durst-Andersen, Per (2006). 'From propositional syntax in Old Russian to situational syntax in Modern Russian'. I Ole Nedergaard Thomsen (red.), *Competing Models of Linguistic Change. Evolution and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins. 211-234.
- Durst-Andersen, Per (2007). 'Det danske sprogs mange stemmer'. I Rita Terkelsen, Nina Møller Andersen & Henning Nølke (red.), *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin og ScaPoLine*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. 163-180.
- Durst-Andersen, Per (2011a). *Linguistic Supertypes. A Cognitive-Semiotic Theory of Human Communication*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Durst-Andersen, Per (2011b). *Bag om sproget. Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Durst-Andersen, Per (2015). 'Bag om det danske sprog i forbindelse med oversættelse'. *Babelfisken. Et webtidsskrift om oversættelse*. URL: <https://babelfisken.wordpress.com/2015/05/05/bag-om-det-danske-sprog-i-forbindelse-med-oversaettelse/>. Sidst tilgået 7. juni 2015.
- Giannakidou, Anastasia (2011). 'Negative and Positive Polarity Items'. I Klaus von Heusinger, Claudia Maienborn & Paul Portner (red.), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning - Vol. 2*. Berlin: Mouton de Gruyter. 1660-1712.
- Givón, Talmy (2001). *Syntax: An Introduction*. Vol. 2. Amsterdam: John Benjamins.
- Grice, H. Paul (1975). 'Logic and conversation'. I Peter Cole and Jerry L. Morgan (red.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press. 41-58.
- Grice, H. Paul (1978). 'Further notes on logic and conversation'. I Peter Cole (red.), *Syntax and Semantics 9: Pragmatics*. New York: Academic Press. 113-128.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*, bind 1-3. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Haspelmath, Martin (2004). 'Coordinating constructions: An overview'. I Martin Haspelmath (red.), *Coordinating Constructions*. Amsterdam: John Benjamins. 3-39.
- Heltoft, Lars (2006). 'Grammaticalisation as content reanalysis: The modal character of the Danish s-passive'. I Ole Nedergaard Thomsen (red.), *Competing Models of Linguistic Change. Evolution and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins. 269-288.

- Heltoft, Lars (2007). 'Subjektive partiklers grammatikalisering i nyere dansk – eksemplet *sikke*'. *Danske Studier*, 102: 17-42.
- Hurford, James R. (1974). 'Exclusive or inclusive disjunction'. *Foundations of Language*, 11(3): 409-411.
- Jensen, Eva Skaftø (1997a). 'Godt og gerne – modalitet og polaritet'. I Peter Widell & Mette Kunøe (red.), *6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog til minde om Peter Skautrup 1896-1996*. Aarhus: Aarhus Universitet. 154-164.
- Jensen, Eva Skaftø (1997b). 'Modalitet og dansk'. *NyS – Nydanske Studier & Almen Kommunikationsteori*, 23: 9-24.
- Jing, Chunyuan (2008). *Pragmatic Computation in Language Acquisition: Evidence from Disjunction and Conjunction in Negative Context*. Dissertation. University of Maryland, College Park.
- Krylova, Elvira (2007). 'Epistemisk polyfoni på dansk'. I Rita Terkelsen, Nina Møller Andersen & Henning Nølle (red.), *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin og ScaPoLine*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. 181-203.
- Krylova, Elvira (2012). *Sistema i funkcii modal'nyx častic v datskom jazyke*. Diss. ... dok. filol. nauk. Moskva.
- Krylova, Elvira (2016). 'Danske modalpartikler som indikatorer på afsenders forskellige kommunikations-strategier'. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, s1: 87-95.
- Levinson, Stephen C. (2000). *Presumptive Meanings: The Theory of Generalized Conversational Implicature*. Cambridge: The MIT Press.
- Lokštanova, Ljudmila M. (1986). *Datskij glagol. Kategorial'nye značeniya i upotreblenie finitnyx form*. Diss. ... dok. filol. nauk. Moskva: MGU.
- Lorentzen, Elena (2012). 'Diz'junkcija odnorodnyx členov predloželija v russkom i datskom jazykax'. *Scando-Slavica*, 58(2): 196-230.
- Mauri, Caterina (2008). *Coordination Relations in the Languages of Europe and Beyond*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Mortelmans, Tanja, Kasper Boye & Johan van der Auwera (2009). 'Modals in the Germanic languages'. I Bjørn Hansen & Ferdinand de Haan (red.), *Modals in the Languages of Europe. A Reference Work*. Berlin: Mouton de Gruyter. 11-70.
- Mortensen, Janus (2008). 'Epistemiske og evidentielle sætningsadverbialer i dansk'. I Carl Bache, Alexandra Holsting, Henrik Høeg Müller & Nina Nørgaard (red.), *Ny forskning i grammatik* 15: 133-156.
- Ohuri, Toshio (2004). 'Coordination in Mentalese'. I Martin Haspelmath (red.), *Coordinating Constructions*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 41-66.
- Padučeva, Elena V. (1964). 'Opyt logičeskogo analiza značeniya sojuza ili'. *Naučnye doklady vysšej školy. Filosofskie nauki*, 6: 145-148.
- Padučeva, Elena V. (2005). 'Ėffekty snjatoj utverditel'nosti: global'noe otricanie'. *Russkij jazyk v naučnom osveščanii*, 2(10): 17-42.
- Pelletier, Francis J. (1977). 'OR'. *Theoretical Linguistics*, 4(1/2): 61-74.
- Pereltsvaig, Asya. (2000). 'Monotonicity-based vs. veridicality-based approaches to negative polarity: Evidence from Russian'. I Tracy Holloway King & Irina A. Sekerina (red.), *Annual Workshop on Formal Approaches to Slavic Linguistics. The Philadelphia Meeting 1999*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications.
- Sannikov, Vladimir Z. (1989). *Russkie sočinitel'nye konstrukcii. Semantika. Pragmatika. Sintaksis*. Moskva: Nauka.
- Švedova, Natalija Ju. (red.) (1980). *Russkaja grammatika. Tom 2*. Moskva: Nauka.
- Szabolsci, Anna (2002). 'Hungarian disjunctions and positive polarity'. I István Kenesei & Péter

- Siptár (red.), *Approaches to Hungarian* 8. Budapest: Akadémiai Kiadó. 219-240.
- Szabolsci, Anna & Bill Haddican (2004). 'Conjunction meets negation: A study in cross-linguistic variation'. *Journal of Semantics*, 21(3): 219-249.
- Togeby, Ole (1999). 'Kategorial grammatik for dansk. Syntaks'. I Peter Widell & Mette Kunøe (red.), *7. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: Institut for Nordisk Sprog og litteratur. 349-360.
- Togeby, Ole (2003). *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Tovena, Lucia M. (2001). 'The phenomenon of polarity sensitivity: questions and answers'. *Lingua e Stile*, 36(1): 131-167.
- Uryson, Elena V. (2004a). 'I'. I Jurij D. Apresjan (red.), *Novyj ob'jasnitel'nyj slovar' sinonimov russkogo jazyka* (NOSSRJa) (2-e izd., ispr. i dop.). Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury; Vena: Wiener Slawistischer Almanach (Studia philologica). 405-410.
- Uryson, Elena V. (2004b). 'ILI'. I Jurij D. Apresjan (red.), *Novyj ob'jasnitel'nyj slovar' sinonimov russkogo jazyka* (NOSSRJa) (2-e izd., ispr. i dop.). Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury; Vena: Wiener Slawistischer Almanach (Studia philologica). 437-440.
- Uryson, Elena V. (2011). *Opyt opisanija semantiki sojuzov: Lingvistieskie dannye o dejatel'nosti soznanija*. (Studia philologica). Moskva: Jazyki slavjanskix kul'tur.
- Verbuk, Anna (2007). 'The acquisition of the Russian Or'. I Erin Bainbridge & Brian Agbayani (red.), *Proceedings of the Thirty-Fourth Western Conference on Linguistics* (WECOL 2006). Vol. 17. Fresno, CA: California State University. 443-455.
- Zimmermann, Thomas Ede (2000). 'Free choice disjunction and epistemic possibility'. *Natural Language Semantics*, 8(4): 255-290.
- Zwarts, Frans (1998). 'Three types of polarity'. I Fritz Hamm & Erhard Hinrichs (red.), *Plurality and Quantification*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 177-238.